

Лица у тами Друштвени профил филмских цензора у Југославији 1945–1955. године*

Апстракт: У чланку се анализира персонални састав комисија за цензуру филма током прве деценије социјалистичке Југославије. Аутор истражује територијално порекло, друштвени положај, националну припадност, интелектуални значај и борачки статус чланова комисија, настојећи да осветли интерес владајуће структуре приликом њиховог одабира и нити њихове међусобне повезаности.

Међу историчарима, као и међу филмским ствараоцима и теоретичарима, континуирано постојање филмске цензуре у Југославији од 1945. до 1991. године није никаква тајна.¹ Правна основа њеног деловања била је објављивана у *Службеном листу*, а у штампи, публикацијама и усменим путем преносила су се разна сведочења и субјективна виђења тог феномена. Али свест о филмској цензури у Југославији и даље је дифузна и некохерентна, неретко се граничи са анегдотом и урбаним митом и не представља довољно поуздану основу на којој би се градила научна слика прошлости и покушала њена тумачења. У домаћој историографији још није учињен покушај да се феномен цензуре детаљно и систематски истражи, у складу за стандардима историјске науке. Поврх тога, у иначе опскурној институцији филмске цензуре увек је постојала и једна зона која се налазила у нарочито дубокој сенци. У питању је персонални састав цензурних комисија, њихово порекло, социјални и професионални статус, политички значај, њихов утицај у друштву и нити њихове међусобне повезаности.

* Рад је написан у оквира пројекта *(Не)успешна интеграција – (не)довршена модернизација: Међународни положај и унутрашњи развој Србије и Југославије 1921–1991*, (бр. 147039) који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

¹ Током зиме 1990/1991. године у *Студентском културном центру* у Београду приказан је циклус филмова који су за време комунистичке власти били потпуно или делимично забрањени. То је, наводно, требало да представља дефинитивни раскид са мрачном прошлошћу. Тада су се могли видети *Цигули Мигули* Б. Марјановића, *W.R. мистерије организма* Д. Макавејева, *Пластични Исус* Ј. Стојановића и други. Једини филм који ни тада ни касније није јавно приказан и остао је забрањен до 2006 године је *Млад и здрав као ружа* (1971) Јоце Јовановића. У том филму Драган Николић тумачи лик младог криминалца и сарадника Државне безбедности који после нечувене пуцњаве по београдским улицама, изјављује у камеру: „Ја сам ваша будућност.“ Види: Zlatić, Bogdan, „Budućnost je stigla“, у: *Blic* бр. 1520, 30. IV–2. V 2001, стр.19.

Док је институција цензуре функционисала као званични орган владе између цензора и јавности стајао је, попут живог зида, административни апарат партијске државе, који је енергично бранио идентитет чланова комисија за преглед филмова². Ако би заинтересовани појединац и могао да сазна ко су неки од чланова комисије за преглед филмова, није му било могуће да то публикује, тако да информације о томе нису могле да допру до ширег круга људи. Вероватно је то главни узрок због кога аутори стручних текстова о домаћем филму и филмској цензури током деценија социјалистичке Југославије нису помињали имена, презимена, функције и професије цензора и углавном су се задржавали на мање или више познатим чињеницама о забрани или преиначавању појединих филмских дела, понекад настојећи да утврде разлоге и критеријуме тих поступака, али никада не задирући дубље од тога.³

Највећи број докумената на основу којих, ако не у потпуности, а оно у најзначајнијем делу, може да се реконструише управо тај друштвени вид проблема садржи фонд *Савезна комисија за преглед филмова 1944–1971*, који се чува у Архиву Србије и Црне Горе.⁴ Иако је грађа фрагментарна, у њених 6,5 дужних метара налазе се најважнији извори за тему филмске цензуре у Југославији, поред осталог и 25 књига са решењима о давању дозволе или забрани за приказивање филмова, спискови цензора и записници са пленарних састанака цензорске комисије. Осим тога, неколико спискова чланова цензурних комисија налази са и у фонду *Савет за науку и културу Владе ФНРЈ 1951–1953*, у фасцикли у којој се налази грађа о кинематографији.⁵ На основу све те грађе може се утврдити ко су били људи којима је запала деликатна дужност креира-

² Упориште за такво понашање чиновника пружало је *Унутштво о прегледу и одобравању филмова за јавно приказивање* од 10. X 1950, Архив Србије и Црне Горе (АСЦГ, раније Архив Југославије), 147, Ф1, 40.

³ У литератури која се, поред осталог, бави и филмском цензуром данас се на оскудева: Petar Volk, *Istorija jugoslovenskog filma*, Beograd 1986; Petar Ljubojev, *Evropski film i društveno nasilje*, Novi Sad / Beograd 1994; Milan Nikodijević, *Zabranjeni bez zabrane. Zona sumraka jugoslovenskog filma*, Beograd 1995; Vladimir Pogačić, *Definitivno, imaginarni zapisi, (1949–1994). Dnevnik*, Beograd 1996; Ivo Škrabalo, *101 godina filma u Hrvatskoj 1896.–1997.*, Zagreb 1998; Ranko Munitić, „Zabranjene igre Yugo-filma (1)“, у: *Yu film danas - jugoslovenski filmski časopis* 2–3 (51–52), XII, leto-jesen 1999, 238–263; Ranko Munitić, „Zabranjene igre Yugo-filma (2)“, у: *Yu film danas - jugoslovenski filmski časopis* 4 (53), XII, zima 1999, 167–189; Милица Комад, „О филмском укусу партијских идеолога 1963. Једна епизода из културног живота комунистичке Југославије“, у: *Годишњак за друштвену историју*, 6/1, 1999, 57–66; Daniel Goulding, *Jugoslavensko filmsko iskustvo, 1945–2001. Oslobođeni film*, Zagreb 2004; Tomislav Šakić, „Hrvatski film klasičnog razdoblja: ideologizirani filmski diskurz i modeli otklona“, у: *Hrvatski filmski ljetopis*, 38, 2004, 6–34; итд...

⁴ Комисија за преглед филмова формирана је 1949, али грађа фонда захвата период 1944–1971. године. Види: *Indeks sadržaja informativnih sredstava sređenih i obrađenih fondova i zbirki Arhiva Jugoslavije II, period socijalističke Jugoslavije (1945–1991)*, Beograd 1995, 45–46.

⁵ Види прилоге.

ња филмског репертоара, а путем њега и свести југословенске биоскопске публике.

Филмска цензура била је једна од служби које су успостављене убрзо после уласка трупа Црвене армије и југословенских партизана у Београд. Постоје писани трагови да је деловала већ од 9. XI 1944. године, али није јасно на основу чије и какве одлуке и у оквиру које институције. О првим одлукама тих углавном непознатих цензора сведочи једино најстарија цензурна књига.⁶ Такво стање је трајало девет месеци, до доношења *Уредбе о цензури кинематографских филмова* од 7. августа 1945. године. У цензорским комисијама које су формиране на основу те *Уредбе* преовлађивале су мало или нимало познате особе, што не изненађује, јер је њоме било дефинисано да „Цензурну комисију сачињавају по један делегат Министарства народне одбране, Министарства информација и Министарства просвете, који је уједно секретар цензурне комисије и руководи радом цензурне комисије“.⁷

Али рекло би се да цензура која се ослањала само на војнике и чиновнике није функционисала баш најбоље, јер је од фебруара 1946. године терет контроле филма био пребачен на плећа властима поузданог круга интелектуалаца, који су били потпомогнути (и контролисани) припадницима државног и партијског апарата.⁸ Нова *Уредба* донета је током априла 1949. године и у њој је поново дефинисано да чланове цензурне комисије „[...] именују Претседник Владе ФНРЈ, на предлог Претседника Комитета за кинематографију ФНРЈ, из редова филмских стручњака, књижевника, уметника, научника, просветних и јавних радника“, након чега следи реченица која звучи као шкљоцање катанца на златном кавезу: „Лица именована за чланове ове комисије обавезна су да се ове дужности приме.“⁹ Увлачењем већег броја интелектуалаца у тај посао појачан је ниво ефикасности цензуре и идеолошке безбедности, јер су они боље но њихови претходници (чиновници и војна лица) могли да разумеју језик уметности и идентификују могући кријумчарени терет идеолошких и естетских порука. У исто време је у инструмент цензуре уграђен њихов професионални и морални кредибилитет, чиме је дугорочно обезбеђена њихова лојалност.

⁶ АСЦГ, 147, Ф6, књ. 5.

⁷ *Уредба о цензури кинематографских филмова*, у: „Службени лист“ бр. 57, 7. VIII 1945, стр. 517.

⁸ *Уредба о изменама и допунама уредбе о цензури кинематографских филмова*, у: „Службени лист“ бр. 16, 22. II 1946, стр. 165. Актом је уређено да „Чланове комисије поставља Претседник Владе ФНРЈ на предлог Претседника Комитета за културу и уметност из реда филмских стручњака, књижевника и уметника. Члановима Цензурне комисије припада награда [...]“.

⁹ *Уредба о прегледу филмова за јавно приказивање*, у: „Службени лист“ бр. 29, 6. IV 1949, стр. 405–406. Председник Владе био је Јосип Броз Тито, а Комитета за кинематографију Александар Вучо.

За случај да та лојалност ипак не буде баш потпуна, у *Уредби* из 1949. године, Члан 3, стајала је и клаузула да: „Државни органи, друштвене организације и поједина лица могу Комисији стављати приговоре у погледу целисходности приказивања сваког филма. Комисија је дужна да ове приговоре узме у разматрање.“¹⁰ Тиме се могла променити свака позитивна одлука цензуре, док приговор на негативно решење није био предвиђен. Била је то чврсто сплетена вишеструка омча, која одаје руку мајстора: за рачун партије интелектуалци контролишу филмски репертоар, а преко њега и свест публике, док држава, партија и „свесни појединац“ из публике истовремено имају инструмент којим могу и сами да буду неформални цензори, чиме је моћ формалних цензора умањена, а одговорност повећана! Такав однос је логична последица става партије према интелектуалцима, који је 1949. године језгровито изразио Милован Тилас: „По правилу наша искуства са довитљивим, паметним интелектуалцима који имају смисла за агитационо-пропагандни рад, а нијесу до краја одани Партији – веома су жалосна. О томе би требало водити рачуна. Погрешно је мислити да су за агитационо-пропагандни рад, нарочито за његову организацију потребни изузетни таленти. За тај посао су потребни обични добри партијци.“¹¹ Као најбоље решење показао се мешовити састав комисија, које су чинили интелектуалци, полицајци, „добри партијци“, државни чиновници, дипломате, новинари и уметници.

Када је у мају 1953. године донета нова *Уредба*¹², нешто либералнија од претходне, дефиниција профила чланова цензурних комисија је остала иста, али је реченица о обавезности прихватања те дужности нестала. Она, међутим, више није ни била потребна, јер стабилизирани режим, који је битно ојачао своју међународну позицију, није имао потребе да и даље показује зубе: сви су знали да их има и да не преза да их употреби. Додатни разлог за опрез цензорима је давала чињеница да је на врху тоталитарне државне структуре стајао страсни филмофил Ј. Б. Тито, који је имао обичај да после вечере, у друштву својих сарадника, прати биоскопске пројекције организоване само за њега. Према једном сведочењу, „... Друг Тито је најчешће гледао стране филмове који су тек дошли у нашу земљу и који нису имали натписе на нашем језику. Уствари, он је једини међу нама могао да их прати било да су на немачком или енглеском језику. ...“¹³ Гле-

¹⁰ Исто.

¹¹ Према: Ljubodrag Dimić, *Agitprop kultura. Agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945–1952.*, Београд 1988, стр. 119.

¹² *Уредба о прегледу филмова за јавно приказивање*, у: „Службени лист“ бр. 19, 6. V 1953, стр. 181–182.

¹³ Музеј историје Југославије, Кабинет председника Републике, IV, 5-б (документација за Титову биографију). Т.[ихомир] С.[танојевић], *Неке забелешке*, Брдо код Крања, 25. XII 1953. Станојевић је био Титов секретар за штампу и присуствовао је догађајима о којима пише. Тог пута „...Филм је био амерички у боји о сукобу Американаца са Енглезима почетком прошлог века на мору. Био је интересантан...“ Исто.

дао је, дакле, сервисне копије, пре цензуре и потпуно независно од ње. Тито свакако није могао да погледа стотине новопрстиглих филмова (нити су га сви занимали), али у комисији за њихов преглед се није знало који филм је и када гледао, нити какав је утисак на њега оставио. То је, можда, разлог што су понекад исправљане одлуке цензурне комисије, интервенцијом њеног председавајућег, а без посебног образлагања тог по свему неформалног поступка.

Данас није могуће идентификовати свих стотинак цензора који су деловали током прве поратне деценије, јер су потписи чланова најранијих комисија, који су сви концентрисани у најстаријој цензурној књизи, недовољно читљиви. Ти први цензори били су скоро сви службеници партијске државе, па јавности нису били познати ни тада, ни касније, и није их могуће пронаћи у приручницима. Лица која ће највероватније заувек остати скривена иза својих нечитких парафа има десет до петнаест, док за још девет, чија су имена и презимена позната, није било могуће пронаћи основне биографске податке. Ипак, за већину цензора (њих 77) могуће је утврдити имена и презимена, годину и место рођења, националну припадност, учешће у Народнослободилачком покрету (НОП), степен образовања и кратак преглед каријере (или бар неке од тих података). То значи да је само током прве деценије социјалистичке Југославије (1945–1955) цензуру обављало близу стотину особа. А та институција је формално трајала још шеснаест година, да би њена функција потом била пребачена у филмске произвођачке и дистрибутерске куће.

И поред непотпуности овог прегледа, може се сматрати да је за један општи увид у њихов профил као појединаца и као групе довољан и понуђени узорак, јер су они најпознатији (па је, стога, њихове податке и било могуће наћи), били уједно и најутицајнији. Понеки податак може деловати неочекивано, или се, чак, показати нетачним, али треба имати у виду да су сви они преузети из извора и проверени онолико колико је то било могуће. Најпре би се под знак питања могла ставити национална припадност, нарочито у оним случајевима (попут Иве Андрића) где се у разној литератури могу наћи различити подаци, или се можемо запитати о разлозима за декларисање већине Јевреја као Срба. У оба та случаја (и великој већини осталих) ослонили смо се на податке из првог издања књиге *Ко је ко у Југославији?*¹⁴, а које је рађено на основу упитника који су попуњавале саме особе обрађене у лексикону. Какви су били њихови разлози да одређене биографске податке дају или не дају, или дају баш на тај начин, остаће отворено питање. Другим изворима редакција лексикона се окретала једино у оним случајевима када јој, због било којих разлога, не би био враћен попуњен формулар.¹⁵ Да би се, осим слике персоналног састава цензорских комисија током прве поратне деценије добио и увид у ка-

¹⁴ *Ко је ко у Југославији? Биографски подаци о савременицима*, Београд 1957¹.

¹⁵ Исто, стр. 6–7.

снији ток њихових каријера, коришћена је и новија литература, тако да прве две-три функције обично представљају њихов статус у време пред улазак у цензорску комисију и док су били њени чланови, а остале оцртавају њихов даљи успон (или, ретко када, пад).¹⁶

Списак филмских цензора у Југославији 1945–1955 (реконструкција)

1. **Владо Мађарић** – Рођен 1915. године у Лудбрегу у Хрватској, Југословен, завршио филозофски факултет, у НОП од 1941, директор Савезног института за заштиту споменика културе у Београду.
2. **Рог...**
3. **Стево Десић** – Током 1945. године био начелник Одељења за народно просвећивање у Министарству просвете ДФЈ.
4. **Д. Месић...**
5. **Ратомир Ивковић** – Рођен 1917. године у Моравцима код Ваљева, завршио филозофски факултет, у НОП од 1944, филмски редитељ – документариста, уредик *Филмских новости*.
6. **Самуило Амодај** – Рођен 1914. године у Београду, Србин, завршио трговачку академију, директор *Филмских новости*, потпредседник Комитета за кинематографију Владе НР Србије, председник управног одбора Удружења филмских произвођача Југославије, директор *Југославија филма* и председник Фото-кино савеза Југославије.
7. **Војин Даковић Војо** – Новинар у *Побједи*, амбасадор у Малију и на Куби.
8. **Александар Вучо** – Рођен 1897. године у Београду, Србин, завршио правни факултет, књижевник, председник Комитета за кинематографију Владе ФНРЈ, генерални секретар Савеза књижевника Југославије, дописни члан ЈАЗУ.¹⁷

¹⁶ Поред првог издања књиге *Ко је ко у Југославији?* коришћена је, за сврху допуне, и следећа литература: *Југословенски савременици. Ко је ко у Југославији*, Београд 1970; *Мала енциклопедија Просвета: општа енциклопедија I–III*, Београд 1986; *Jugoslovenski književni leksikon*, Novi Sad 1971; Ранко Петковић, *Субјективна историја југословенске дипломатије 1943–1991*, Београд 1995; *Filmska enciklopedija I–II*, Zagreb 1986; *Likovna enciklopedija I, A–Ćus*, Zagreb 1959; *Žene Hrvatske u NOV*, Zagreb 1955; *Savezna narodna skupština izabrana 22. i 24. novembra 1953. godine*, Beograd 1955; *Savezna i republičke skupštine*, Beograd 1964; Mirko Peršen, *Marijan Krajačić, čovjek i revolucionar*, Zagreb 1979; Петар Волк, *Српски филм*, Београд 1996; Шпиро Матов Лагатор, *Радост, понос, туга. Породица Митровић*, Петровац 1999. Аутор дугује велику захвалност госпођи Сузани Срдновић, библиотекару Архива Србије и Црне Горе, за драгоцену стручну помоћ пружену приликом прикупљања биографских података за овај чланак.

¹⁷ АСЦГ, 147, Ф5, књ. 1. Књига решења од бр. 1 до 790, у периоду 6. IX 1946. до 22. IX 1949; АСЦГ, 147, Ф6, књ. 5. Ивковић и Амодај цензуришу први пут 31. VIII 1945, стр. 142–143, а В. Даковић 6. IX 1945, стр. 150–151; АСЦГ, 147, Ф6, књ. 6, стр. 23. Вучо цензурише први пут 11. II 1946.

9. **Танасије Младеновић** – Рођен 1913. године у Сараорцима код Смедерева, Србин, завршио филозофски факултет, у НОП од 1941, књижевник, директор *Књижевних новине*, савезни и републички посланик.
10. **Оскар Давичо** – Рођен 1909. године у Шапцу, завршио филозофски факултет, у НОП од 1941, књижевник, филмски сценариста, дописни члан ЈАЗУ.
11. **Чедомир Миндеровић** – Рођен 1912. године у Београду, Србин, завршио нижу гимназију, у НОП од 1941, књижевник, директор *Просвете*, уредник *Књижевности* и *Књижевних новина*, саветник у Секретаријату за иностране послове.
12. **Босиљка Крајачић Беба** – Рођена 1913. године у Загребу, у НОП од 1941, директор *Југословенске књиге*.
13. **Милан Богдановић** – Рођен 1892. године у Београду, Србин, завршио филозофски факултет, књижевни и позоришни критичар, професор Универзитета, управник Народног позоришта у Београду, члан САНУ, ЈАЗУ и САЗУ.
14. **Првослав Караматијевић Пиво** – Рођен 1912. године у Новој Вароши, Србин, завршио Уметничку школу, у НОП од 1941, сликар, професор Универзитета у Београду.
15. **Велибор Глигорић** – Рођен 1899. године у Рипњу, Србин, завршио правни факултет, књижевни критичар, професор Београдског универзитета, управник Народног позоришта и Југословенског драмског позоришта у Београду, председник САНУ, члан МАНУ, дописни члан свих југословенских академија.
16. **Владимир Дедијер** – Рођен 1914. године у Београду, Србин, завршио правни факултет, доктор историје, у НОП од 1941, историчар, радио у Агитпропу ЦК КПЈ, директор НИП *Борба*, директор Уреда за информације Владе ФНРЈ, члан ЦК СКЈ, члан САНУ.
17. **Отмар Креачић Култура** – Рођен 1913. године у Бугојну, Хрват, генерал, завршио гимназију, шпански интербригадиста, у НОП од 1941, члан Агитпропа ЦК КПХ, начелник Главне политичке управе ЈА, члан ЦК СКЈ.
18. **Спасенија Бабовић Цана** – Рођена 1908. године у Лазаревцу, Српкиња, у НОП од 1941, републички и савезни посланик, министар у Влади НР Србије.
19. **Маријан Стилиновић** – Рођен 1904. године у Светој Недељи код Самобора, Хрват, завршио нижу гимназију, у НОП од 1941, председник Друштва за културну сарадњу Југославије и СССР-а, савезни посланик; директор *Борбе*, амбасадор у Прагу.
20. **Звонимир Ткалец** – Рођен 1906. године у Загребу, Хрват, доктор права, у НОП од 1941, уредник у ИП *Култура*, заменик главног уредника Енциклопедије Југославије.

21. **Стана Томашевић-Арнесен** – Рођена 1922. године у Бару, у НОП од 1941, савези посланик, секретар Комисије за идеолошка питања ЦК СКЈ, инструктор Организационог секретаријата ЦК СКЈ, амбасадор у Данској и Норвешкој.
22. **Оливера Чохаџић-Радовановић Вера** – Рођена 1910. године у Београду, сликар, завршила Уметничку школу у Београду.
23. **Оскар Данон** – Рођен 1913. године у Сарајеву, Србин, доктор филозофије и музичких наука, у НОП од 1941, диригент и композитор, директор Београдске опере, професор Музичке академије.
24. **Вељко Влаховић** – Рођен 1914. године у Ровцима код Колашина, Црногорац, завршио гимназију, шпански интербригадиста, у НОП од 1941, начелник Агитпропа ЦК КПЈ, потпредседник Народне скупштине, заменик министра иностраних послова.
25. **Ото Бихаљи Мерин** – Рођен 1904. године у Земуну, Србин, завршио Високу школу за ликовне уметности у Берлину, ликовни критичар и књижевник, главни уредник часописа *Југославија–СССР*.
26. **Петар Крижанић Пјер** – Рођен 1890. године у Меченчанима код Глине, Југословен, завршио Ликовну академију, у НОП од 1944, сликар, карикатуриста и новинар.
27. **Олга Ковачић-Креачић Жога** – Рођена 1913. године у Загребу, Хрватица, завршила Високу економско-комерцијалну школу, у НОП од 1941, радила у Агитпропу ЦК СКЈ, директор *Танјуга*, помоћник директора *Радио Југославије*, шеф бироа за штампу Савезне скупштине, помоћник савезног секретара за информације;
28. **Јован Поповић** – Рођен 1905. године у Кикинди, Србин, у НОП од 1941, књижевник, драматург Народног позоришта у Београду, први уредник *Књижевних новина*, дописни члан САНУ.
29. **Душан Тимотијевић Дуда** – Рођен 1903. године у Београду, Србин, завршио правни факултет, директор Југословенског института за новинарство, декан Новинарско-дипломатске школе, председник Удружења новинара Србије, председник Савеза новинара Југославије, председник Савезне комисије за преглед филмова од 1955. године.
30. **Миховил Логар** – Рођен 1902. године у Риједи, Словенац, завршио Конзерваторијум и Мајсторску школу за композицију у Прагу, композитор, професор Музичке академије у Београду.
31. **Радован Зоговић** – Рођен 1907. године у Машници у Полимљу, у НОП од 1941, књижевник и књижевни критичар, функционер Агитпропа, члан ЦАНУ.
32. **Сретен Стојановић** – Рођен 1898. године у Приједору, Србин, вајар, професор и ректор Ликовне академије у Београду, члан САНУ.

33. **Јакша Петрић** – Рођен 1922. године у Постирама на Брачу, Хрват, завршио Трговачку академију, у НОП од 1941, секретар Комитета за Кинематографију Владе ФНРЈ, дипломата, амбасадор у Албанији, Чехословачкој и Мађарској, шеф мисије у ОУН, заменик савезног секретара иностраних послова.
34. **Миша Павићевић** – Рођен 1915. године у Пљевљима, Црногорац, завршио правни факултет, у НОП од 1941, секретар Централног већа Савеза синдиката Југославије, амбасадор у Турској, Аргентини, Италији и Грчкој, шеф мисије у ОУН, заменик савезног секретара иностраних послова.
35. **Јудита Аларгић** – Рођена 1917. године у Новом Саду, Српкиња, завршила вишу политичку школу „Ђуро Ђаковић“, у НОП од 1941, члан ЦК СК Србије, председник Савеза женских друштава Београда.
36. **Стефан Митровић** – Рођен 1909. године на Светом Стефану код Будве, завршио средњу школу, у НОП од 1941, песник, књижевни и позоришни критичар, секретар Управе за агитацију и пропаганду ЦК КПЈ, од 1949. до 1954. на Голом Отоку и по затворима, где је нервно оболео услед тортуре.
37. **Иво Фрол** – Рођен 1908. године у Сиску, Хрват, завршио филозофски факултет, у НОП од 1941, књижевник, помоћник министра просвете НР Хрватске, секретар Комисије за културне везе са иностранством;¹⁸
38. **Бранко Драшковић** – Рођен 1912. године у Гвозду код Никшића, Црногорац, завршио правни факултет, у НОП од 1941, уредник *Побједе*, *Народне армије* и *Политике*, савезни посланик, начелник Одељења за штампу ССИП-а, амбасадор у Холандији.
39. **Раде Влков...**
40. **Зденка Шегвић**¹⁹ – Рођена 1917. године у Задру, у НОП од 1941, завршила средњу школу.
41. **Бојан Штих**²⁰ – Рођен 1923. године у Љубљани, Словенац, завршио Филозофски факултет, у НОП од 1941, критичар, есејист, директор драме Словенског народног гледалишча у Љубљани, уметнички директор *Триглав-филма*.
42. **Боро Дреновац...**²¹
43. **Ели Финци** – Рођен 1911. године у Сарајеву, завршио гимназију, у НОП од 1941, новинар, књижевник и позоришни критичар, уредник у *Борби*, директор више издавачких кућа, управник Југословенског драмског позоришта у Београду, главни уредник часописа *Књижевност*, члан АНУБиХ²².

¹⁸ АСЦГ, 147, Ф5, књ. 2. Књига покрива период 2. VIII – 29. XII 1947. године.

¹⁹ АСЦГ, 147, Ф5, књ. 3, стр. 308. Драшковић и Влков цензуришу први пут 16. X, а Шегвићева 28. X 1948. године.

²⁰ АСЦГ, 147, Ф5, књ. 4, стр. 389. Штих цензурише први пут 21. II 1949. године.

²¹ АСЦГ, 147, Ф5, књ. 4, стр. 412. Дреновац цензурише први пут 15. III 1949. године.

²² АСЦГ, 147, Ф6, књ. 9, стр. 339. Финци цензурише први пут 30. IX 1950. године,

44. **Милан Дединац**²³ – Рођен 1902. године у Крагујевцу, Србин, завршио Филозофски факултет, песник, драматург и позоришни критичар, главни уредник *Политике*, уредник *Књижевних новина*, управник Југословенског драмског позоришта, саветник за културу у амбасади ФНРЈ у Паризу.
45. **Душан Костић Душко**²⁴ – Рођен 1917. године у Пећи, Црногорац, завршио гимназију, у НОП од 1941, књижевник и новинар, уредник *Политике*, члан Извршног одбора Савеза књижевника Југославије, члан управе Удружења књижевника Србије, члан ЦАНУ.
46. **Владислав Рибникар** – Рођен 1900. године у Београду, у НОП од 1941, први директор Танјуга, министар у влади ФНРЈ, делегат ФНРЈ на заседањима Генералне скупштине ОУН, председник Комитета за културу и уметност Владе ФНРЈ, председник Комитета за кинематографију, председник Савезне комисије за преглед филмова до 1955. године.
47. **Слободан Глумац** – Рођен 1919. године у Приједору, Србин, завршио гимназију, уредник *Слободне Војводине*, *Борбе*, начелник Комитета за кинематографију Владе ФНРЈ, главну уредник *Вечерњих новости*.
48. **Родољуб Андрић Родо** – Рођен 1922. године у Чапљини, новинар, уметнички саветник у *Звезда филму*, уметнички директор у *Авала филму*, сарадник на више сценарија за филмове.
49. **Скендер Куленовић** – Рођен 1910. године у Босанском Петровцу, Србин, завршио гимназију, у НОП од 1941, књижевник, директор Дrame народног позоришта у Сарајеву, савезни посланик, уредник у *Просвети*, члан САНУ, дописни члан ЈАЗУ и АНУБиХ.
50. **Нусрет Сеферовић**²⁵ – Рођен 1923. године у Мостару, Србин, новинар, уредник *Борбе*, књижевни критичар.
51. **Мирослав Виторовић Миле**²⁶ – Рођен 1913. године у Јабучковцу код Брзе Паланке, новинар, главни уредник *Борбе*, заменик председника Комитета за кинематографију Владе ФНРЈ, амбасадор у Алжиру.
52. **Густав Гаврин** (право име: **G. Schwarz**) – Рођен 1906. године у Загребу, бивши власник кинематографа, редитељ документарних и играних филмова.
53. **Ђорђе Мандић** – Рођен 1910. године у Јаску код Руме, Србин, завршио учитељску школу, просветни инспектор, уредник недељника *Пионир*.
54. **Мирко Папреница** – Рођен 1909. године у Доброти у Боки Которској, Србин, завршио Филозофски факултет у Београду, помоћник секретара Савета за школство НР Србије.

²³ АСЦГ, 147, Ф6, књ. 9, стр. 330. Дединац цензурише први пут 7. X 1950. године.

²⁴ АСЦГ, 147, Ф7, књ. 10, стр. 204. Костић цензурише први пут 26. IV 1951. године

²⁵ АСЦГ, 147, Ф7, књ. 12, стр. 493, 543, 567, 568. Рибникар и Глумац цензуришу од августа 1951, Андрић 23. VIII 1951, Куленовић и Сеферовић 5. IX 1951. године

²⁶ АСЦГ, 147, Ф7, књ. 12, стр. 501. Виторовић цензурише први пут 15. II 1949. године

55. **Милисав Мијушковић Мићо** – Рођен 1916. године у Улцињу, у НОП од 1941, покрајински секретар за унутрашње послове на Косову и Метохији, савезни посланик.
56. **Драгомир Вучинић Драго** – Рођен 1919. године на Цетињу, Црногорац, завршио гимназију, у НОП од 1941, члан ЦК СК ЦГ, секретар Комисије за културне везе са иностранством, начелник у МИП–у, амбасадор у Турској, Грчкој и Аустрији.
57. **Лео Матес** – Рођен 1911. године у Осијеку, Хрват, завршио гимназију, у НОП од 1941, главни уредник ТАНЈУГ-а, амбасадор у САД, помоћник министра иностраних послова, генерални секретар председника Републике.
58. **Ђурица Јојкић** – Рођен 1914. године у Турји код Србобрана, Србин, завршио правни факултет, у НОП од 1941, руководилац Агитпропа ПК КПС за Војводину, министар просвете НР Србије, савезни и републички посланик.
59. **Љубинка Милосављевић** – Рођена 1914. године у Багрдану, Српкиња, завршила средњу школу, у НОП од 1941, савезни и републички посланик, члан ЦК СК Србије, члан Ревизионе комисије у ЦК СКЈ.
60. **Милка Минић** – Рођена 1915. године у Чачку, Српкиња, завршила Филозофски факултет, у НОП од 1941, министар у Влади НР Србије, члан ЦК СК Србије и ЦК СКЈ, савезни и републички посланик.
61. **Владимир Погачић** – Рођен 1919. године у Карловцу, Хрват, завршио Филмску школу, филмски редитељ и сценариста, главни уредник часописа *Филм данас*, директор Југословенске кинотеке.
62. **Иво Сарајчић** – Рођен 1915. године у Канижи код Славонског Брода, Хрват, завршио Филозофски факултет, у НОП од 1941, директор НИП *Борба*, члан ЦК СКХ, директор Дирекције за информације Владе ФНРЈ, министар у Влади НР Хрватске, амбасадор у Аустрији и Великој Британији, помоћник министра иностраних послова.
63. **Рико Коленц** – Рођен 1916. године у Мирни, Словенац, завршио правну факултет, у НОП од 1941, припадник ОЗНЕ, министар унутрашњих послова НР Словеније, члан ЦК СК Словеније.
64. **Митра Митровић**²⁷ – Рођена 1912. године у Ужичкој Пожеги, Српкиња, у НОП од 1941, књижевница, министар просвете Србије, председник Савета за просвету и културу Србије, члан ЦК СК Србије и ЦК СКЈ, посланик републичке и савезне скупштине.
65. **Радош Новаковић**²⁸ – Рођен 1915. године у Београду, Србин, завршио Музичку академију, филмски редитељ, професор Академије за позориште, филм, радио и телевизију у Београду.

²⁷ АСЦГ, 147, Ф7, књ. 14, стр. 903–981. Сви они цензуришу током периода од 22. II до 14. IV 1952, након чега се повремено укључују у рад појединих комисија.

²⁸ АСЦГ, 147, Ф6, књ. 8, стр. 263. Новаковић цензурише први пут 8. XII 1950. године.

66. **Винко Распор Вицко** – Рођен 1918. године у Рисну, Хрват, завршио гимназију, у НОП од 1941, филмски критичар, редитељ и сценариста, начелник у Дирекцији за информације Владе ФНРЈ, уметнички директор *Звезда филма*, директор Института за филм;
67. **Вјекослав Прпић** – Рођен 1918. године у Костајници, Хрват, у НОП од 1941, уредник *Борбе*, начелник Одељења за штампу Владе ФНРЈ, директор Радио-Београда и ТАНЈУГ-а, амбасадор у Аустрији и Белгији.
68. **Михајло Швабић** – Рођен 1919. године у Аранђеловцу, Србин, завршио Стручну графичку школу, у НОП од 1941, секретар Градског комитета СК за Београд, члан ЦК СК Србије и ЦК СКЈ, републички посланик.
69. **Милада Рајтер** – Рођена 1910. године у Винковцима, шест разреда средње школе, у НОП од 1941, члан Централног већа Савеза синдиката Југославије.
70. **Миливоје Урошевић** – Рођен 1912. године у Доњој Трепчи, Србин, завршио Филозофски факултет, професор Више педагошке школе.
71. **Стеван Филиповић** – Током 1945. године био чиновник Министарства просвете Владе ДФЈ.
72. **Милијан Неоричић** – Рођен 1920. године у Горобиљу код Ужичке Пожеге, Србин, завршио гимназију, у НОП од 1941, члан ЦК СК Србије и ЦК СК Југославије, савезни посланик.
73. **Милутин Иванушић** – Рођен 1909. године у Мошћеници у Истри, Хрват, завршио Филозофски факултет, у НОП од 1944, начелник Комитета за школе и науку у Београду, директор Југословенског библиографског института.
74. **Пуниша Перовић**²⁹ – Рођен 1911. године у Шобајићима код Подгорице, Црногорац, завршио средњу школу, у НОП од 1941, директор више политичке школе „Ђуро Ђаковић“, члан Владе НР Црне Горе, председник Комитета за високо школство и помоћник министра просвете у Влади ФНРЈ.
75. **Алеш Беблер**³⁰ – Рођен 1907. године у Идрији, Словенац, доктор права, у НОП од 1941, шпански борац, помоћник министра иностраних послова у Влади ФНРЈ, члан ЦК СКЈ, шеф мисије при ОУН, амбасадор у Паризу.
76. **Иво Андрић** – Рођен 1892. године у Доцу код Травника, Србин, завршио филозофски факултет, књижевник, републички и савезни посланик, председник Савеза књижевника Југославије, редовни члан САНУ.
77. **Миодраг Мојковић...**
78. **Едо Брајник** – Рођен 1922. године у Камнику, Словенац, завршио гимназију, у НОП од 1941, помоћник шефа ОЗН-е за Југославију, начелник контраобавештајне службе у Савезном СУП-у, републички посланик.

²⁹ АСЦГ, 147, Ф9, књ. 23, стр. 251–275. Сви они цензуришу први пут током јуна 1953. године.

³⁰ АСЦГ, 147, Ф9, књ. 24, стр. 479. Беблер цензурише први пут 14. IX 1953. године

79. **Милисав Лукић** – Рођен 1922. године у Доњој Горевници код Чачка, Србин, завршио средњу школу, у НОП од 1941, начелник одељења у ДСУП Србије, начелник секретаријата за унутрашње послове у Београду.
80. **Љубица Михаић**³¹ – Рођена 1922. године у Автовцу код Гацког, Југословенка, завршила вишу учитељску школу, у НОП од 1941, секретар идеолошке комисије Савезног одбора ССРНЈ, посланик скупштине НР Србије.
81. **Ерих Кош** – Рођен 1913. године у Сарајеву, Србин, завршио правни факултет, у НОП од 1941, књижевник, новинар, потпредседник Комитета за културу и уметност Владе ФНРЈ, помоћник директора Дирекције за информације, помоћник директора Народног музеја у Београду, члан САНУ.
82. **Добрица Ћосић** – Рођен 1921. године у Великој Дренови код Трстеника, Србин, завршио средњу пољопривредну школу и вишу политичку школу „Ђуро Ђаковић“, у НОП од 1941, књижевник, републички и савезни посланик, члан САНУ, председник СР Југославије.
83. **Мира Недић...**
84. **Ђуро Кладарин** – Рођен 1916. године у САД, Србин, завршио учитељску школу, у НОП од 1941, новинар, политички комесар ЈНА, министар у влади НР Хрватске, члан ЦК СК Хрватске, савезни посланик, директор *Вјесника*.
85. **Станка Веселинов** – Рођена 1920. године у Крушчици код Беле Цркве, Српкиња, завршила гимназију³² и вишу политичку школу „Ђуро Ђаковић“, у НОП од 1941, посланик у скупштини НР Србије, савезни посланик, члан ЦК СК Србије, директор *НИН*-а.
86. **Вељко Зековић** – Рођен 1906. године у Никшићу, Црногорац, завршио правни факултет, у НОП од 1941, министар у Влади НР Црне Горе, савезни посланик, секретар савезне Владе за персонална питања, начелник управе за кадрове ЦК СКЈ.³³

³¹ АСЦГ, 147, Ф10, књ. 27, стр. 347–400. Цензуришу први пут у мају 1954. године.

³² Према *Ко је ко у Југославији?* из 1957. она је завршила само гимназију, а према *Ко је ко у Југославији* из 1971. завршила је и правни факултет и вишу политичку школу „Ђуро Ђаковић“. Могуће да је након 1957. допунила своје образовање, али то није сасвим поуздано.

³³ Ова кумулативна листа цензора формиран је, осим на основу цензурних књига, и уз помоћ следећих спискова: АСЦГ, 147, Ф1, 1. *Председник Владе ФНРЈ Ј. Броз – Тито именује 27 особа у Комисију*, Пов. бр. 850, 24. VIII 1950; АЈ, 147, Ф3, 107. *Комисија за преглед филмова СИВ-у о именовану 35 особа у Комисију*, са бр. 22, од 2. III 1953; АСЦГ, 147, Ф1, 3. *Савезна комисија за преглед филмова Бироу СИВ-а именује 41 особу у Комисију* са бр. 83, од 16. VII 1953; *Решење Секретаријата за просвету СИВ-а о именовану 47 особа у Комисију*, бр. 410, од 4. V 1954. године; АСЦГ, 317 (Савет за науку и културу Владе ФНРЈ 1951–1953, несрећен фонд), фасцикла о кинематографији: *Именовање чланова комисије за преглед филмова* Влада ФНРЈ пов. бр. 850, 24. VIII 1950. и *Именовање чланова комисије за преглед филмова за јавно приказивање*, Савет за науку и културу Владе ФНРЈ, бр. 1980, 10. III 1952.

Каква слика се може реконструисати на основу овако груписаних података о персоналном саставу комисија за преглед филмова?

Пре свега, треба приметити да је Цензурна комисија била претежно мушки клуб: на пет мушкараца који су у њој седели долазила је једна жена. То је, рекло би се, само последица полне пропорције у другим државним, партијским и друштвеним институцијама из којих су цензори регрутовани (види Табелу 1).

<i>Полна структура чланова цензурних комисија 1945–1955.</i>	
Мушкараца	70
Жена	14
Непознато	2

Табела 1.

Ако се посматра старосна структура цензора, у време када су били активни у комисијама убедљиву већину су чинили људи у најбољим годинама, између 35. и 55. године живота. То је проистицало из природе новог режима, који се развио из партизанског покрета који су чинили претежно врло млади људи. Додуше, чињеница је и да је оних неколико старијих, рођених крајем XIX века, због њихових политичких и друштвених положаја и квалификованости, било уједно и нарочито утицајно у раду комисија (види Табелу 2).

<i>Старост чланова цензурних комисија 1945–1955.</i>	
Рођени 1890–1900.	7
Рођени 1901–1910.	20
Рођени 1911–1920.	41
Рођени 1921–1930.	9
Без података	9

Табела 2.

Обе претходне одлике посматране групе блиско су повезане са чињеницом да су претежни број чланова цензурних комисија чинили припадници Народноослободилачког покрета. У овом чланку није разврставано ко је од њих у ком тренутку „отишао у шуму“, тј. са илегалног рада у насељу прешао у неки партизански одред или обрнуто, нити ко је био хапшен или затворан у логор пре или након ступања у јединицу, јер то није значајно за општу слику. Угледнији припадници партизанских јединица, а управо они су и чинили цензурне комисије, из рата су изашли окићени одликовањима (неки су носили и она најви-

ша – народних хероја), а понекад и са различитим чиновима резервних офици-ра. Када се томе додају цензори који су били активни официри полиције (ОЗНЕ) и Југословенске армије јасно је да је састав комисија био изразито милитаризо-ван (види Табелу 3).

<i>Припадници Народноослободилачког покрета у цензурним комисијама 1945–1955.</i>	
У НОП од 1941. године	53
У НОП од 1944. године	3
Нису учествовали у НОП	19
Без података	11

Табела 3.

Када је у питању национална припадност цензора одмах се уочава да је недостатак те врсте података изузетно велики и да се за 24 особе то не зна поуздано. Ипак, ако претпоставимо да је група недеklarисаних приближно сличног састава као и она где је националност утврђена, и овако непотпуна слика нешто показује. Пресек који је пред нама произлази пре из националне структуре представника нове власти него што је веран одраз националне структуре партизанских јединица, у којима је број Срба убедљивије надмашивао остале националности. Та недоследност постаје још изразитија када се узме у обзир да су се готово сви Јевреји са овог списка декларисали као Срби (види Табелу 4.).

<i>Национална припадност чланова цензурних комисија 1945–1955.</i>	
Срби	35
Хрвати	12
Црногорци	7
Словенци	5
Југословени	3
Без података	24

Табела 4.

Школска спрема даје нарочито осветљење том групном портрету. Податке није било могуће наћи за укупно 17 особа. Утврђено је да четири особе нису имале завршену ни средњу школу, а да се чак 28 цензора зауставило на средњем образовном ступњу. У ту групу су уврштени и сви они за које је у изворима еуфемистички стајало „студирао/студирала“, јер те, због рата и партијског рада недовршене студије не представљају неку стварну квалификацију. Израз

„студирао/студирала“ је својеврсни „смоквин лист“ за раскорак између њихових утицајних функција и недостајућих квалификација. Вишу школу је завршио само један цензор, али ту није убројано и четворо који су завршили Вишу политичку школу „Ђуро Ђаковић“. ³⁴ Факултет је завршило 36 чланова цензурних комисија, од чега 17 филозофски, 12 правни, а 7 неки други (види Табелу 5.). Иако чланство у академијама наука и уметности није део образовне хијерархије, већ посебна почаст, занимљиво је приметити да се, пре или касније, чак 15 цензора уписало међу бесмртнике једне или више републичких академија. У време када су цензурисали филмове академици су била само двојица: Иво Андрић (предратни академик) и Јован Поповић.

<i>Школска спрема чланова цензурних комисија 1945–1955.</i>	
Завршен факултет	36
Виша школа	1
Средња школа	28
Основна школа	4
Без података	17

Табела 5.

Ако се направи пресек занимања чланова цензурних комисија, може се приметити да је убедљиво највише било високих партијских и државних службеника, од начелника одељења и просветних инспектора до министара и разних директора и секретара: укупно њих 32. Потом следи 15 књижевника, од којих су неки истовремено имали и високе чиновничке функције. Новинара је било такође много: 12. Непосредно из филмске струке било је свега пет редитеља и један филмски критичар, а њима се могу додати и појединци који су писали и сценарије за филм (О. Давичо, Р. Андрић, нпр). Осталих уметника било је укупно 6, баш као и критичара уметности. Полицајци високог ранга била су четири цензора, а један је био војни генерал. Врло је важно приметити да је 12 цензора изградило (и) дипломатску каријеру, али ретко кад је то било баш у исто време када су били цензори, јер је дипломатска служба често значила одлазак у иностранство. Неретко је тражена попуна комисија новим члановима, јер је неко од старих постао амбасадор (види Табелу 6.).

³⁴ Школа се налазила у Београду, у данашњој згради Архива Србије и Црне Горе на Топчидерској звезди. Њене полазнике не уврштајемо у табелу јер та школа не спада у редовну образовну структуру. Рекло би се да је била намењена убрзаном и олакшаном стицању школске спреме истакнутих чланова партије који су, ратом и партијским радом ометени, били на високим функцијама, а без одговарајућег образовања.

Занимања чланова цензурних комисија 1945–1955.	
Високи партијски и државни чиновници	32
Књижевници	15
Дипломате	12
Новинари	12
Филмски редитељи	5
Официри полиције	4
Сликари	3
Књижевни критичари	3
Позоришни критичари	2
Композитори	2
Филмски критичар	1
Вајар	1
Ликовни критичар	1
Историчар	1
Војни генерал	1
Непознато	8

Табела 6.

Када се, са дистанце од пола века, рефлектор доступних података упери ка лицима која су својевремено напетом и замишљеном седели у мраку сале за преглед филмова, из таме израња колегијум импресивних биографија, оптерећен бројним одговорним дужностима, звучним звањима, почастима и ордењем. У то време, за већином њих још увек се није била слегла прашина бурне револуционарне прошлости. Седели су, друг до друга, бивши Титови саборци и актуелни сарадници, а међу њима, приметно малобројнији, пажљиво пробрани „поштени интелектуалци“ без борачког педигреа. Био је то, све у свему, релативно узак круг људи, чија имена се срећу и на списковима разних других комисија, жирија, комитета и форума: већини њих то је била само једна од бројних дужности на које су распоредили своје никад довољно време.

Просечни цензор је, дакле, био мушкарац четрдесетих година, бивши партизан, првоборац, најчешће Србин, са завршеном средњом школом и недовршеним студијама, високи партијски или државни чиновник. Њега су у рестриктивним мерама најјаче подржавали полицајци и један официр војске: његови ратни другови. Комплетно академско образовање чешће је красило оне који нису непосредно учествовали у рату. Увидом у цензурне листове и запи-

снике са пленарних седница цензурне комисије може се запазити да су либералнију и према филмским делима блажу струју чинили уметници, предвођени неколицином филмских стручњака. Врло бројни новинари знали су се наћи и на једној и на другој страни, као ко и како кад. Рад у цензурној комисији и повластица да се конзумирају најновији страни филмови, од којих многе југословенска публика није могла да види, или бар не у целини, били су својеврсни проширени „прозор у свет“ и служили и као додатна припрема за дипломатску службу у коју су касније заиста и крочили многи бивши цензори. Најзад, никоме учешће у комисијама за преглед филмова није ни на који начин нашкодило у каријери, нити у друштвеном статусу. Напротив.

Компетентност у домену филмске уметности, или бар филмског заната је код предлагача чланова цензурних комисија била мало цењена особина. Идеолошка исправност и политичка лојалност, уз прекаљеност у рату, били су главно мерило и гаранција поузданости појединог цензора. Ако се томе дода и релативно висок стручни и друштвени кредибилитет власти блиског круга интелектуалаца, добија се прилично јасна слика персоналне структуре комисија за преглед филмова у првој фази њиховог постојања и логике коју је режим следио приликом њиховог одабира.

Прилог бр. 1

5-174

Цензура на дан 2. I. 1948. год.

Нумерација бр. 5

Позив: 1 Без имену
 2 Antoine et Antoinette
 3 Antoine et Antoinette
 4 Antoine et Antoinette
 5 Antoine et Antoinette

Савезна комисија за преглед филмова

Име филма и број	Времетраје	Жанр	Датум прегледа	Датум цензури	ОДЛУКА ЦЕНЗУРНЕ КОМИСИЈЕ	
					Одобрава - дозвољава	Забрањује - забрањује
Без имену Antoine et Antoinette Antoine et Antoinette Antoine et Antoinette Antoine et Antoinette	100 мин	драма	2. I. 1948	2. I. 1948	Забрањује! Антифашистички сатира на Француску	
Без имену Antoine et Antoinette Antoine et Antoinette Antoine et Antoinette	100 мин	драма	2. I. 1948	2. I. 1948	Забрањује! Антифашистички сатира на Француску	
Без имену Antoine et Antoinette Antoine et Antoinette Antoine et Antoinette	100 мин	драма	2. I. 1948	2. I. 1948	Забрањује! Антифашистички сатира на Француску	

Врховна комисија за преглед филмова

Цензурни лист којим су 2. I 1948. године забрањене „Paramount“ *Новости бр. 50* и француски филм *Antoine et Antoinette* Roger-а Pigant-а. Архив Србије и Црне Горе (АСЦГ), фонд 147 (Савезна комисија за преглед филмова), фасцикла 5, стр. 174.

Прилог бр. 2

Г-326

Цензура на дан 6. XI 1948. год.

Класификација др. _____

Писмени: 1) Едвард Џејмс _____
 2) Вилијам Вејдман _____
 3) Џејмс _____
 4) Џејмс Вејдман _____
 5) Џејмс Вејдман _____

Печат:

Име филма назив и језик	Писмени и својеручни	Датум на	Датум на	ОДЛУКА ПЕНЗУРНЕ КОМИСИЈЕ	
				Слободан — слободан	Забранен — забранен
ОЛИВЕР ТВИСТ	Својеручни			Забранен — забранен	Забранен — забранен

Писмени и својеручни писмени

Цензурни лист којим је 6. XI 1948. године британски филм *Oliwer Twist* прослеђен на цензурисање од стране пленарне комисије. АСЦГ, фонд 147 (Савезна комисија за преглед филмова), фасцикла 5, стр. 326.

Прилог бр. 3

С. Милошевић
24. VIII 1950

У Београду
Кинематографски Савет
Удружење кинематографиста
Београд
24. VIII. 1950 год.
У Београду

На основу Одлуке Удружења кинематографиста Београда припремљеног 2. маја 1950. год. и одлуке Кинематографске комисије Владе ФНРЈ, бр. 3300/50

С П И С А К

на списак цензора на српским филмовима на јавно приказивање при Комитету за кинематографију Владе ФНРЈ:

1. Влаховић Јелица	14. Векић Милош
2. Брковић Ђорђе	15. Јовановић Милана
3. Јанковић Мира	16. Пилић Милан
4. Јовановић Владимир	17. Јовановић Милош
5. Милошевић Милош	18. Јовановић Милош
6. Јовановић Милош	19. Јовановић Милош
7. Јовановић Милош	20. Јовановић Милош
8. Јовановић Милош	21. Јовановић Милош
9. Јовановић Милош	22. Јовановић Милош
10. Јовановић Милош	23. Јовановић Милош
11. Јовановић Милош	24. Јовановић Милош
12. Јовановић Милош	25. Јовановић Милош
13. Јовановић Милош	26. Јовановић Милош
14. Јовановић Милош	27. Јовановић Милош

СВЕД. РАДНИ - СВЕД. РАДНИ

Милошевић Милош
Београд Југославија,
Београд 1950-1950 г.г.

Преписано
Јелица
Кинематографски Савет
на јавно приказивање

Милош Милош

Списак цензора од 24. VIII 1950 године припремљен за потпис. АСЦГ, фонд 317 (Савет за науку и културу Владе ФНРЈ, несређен), фасцикла под насловом: кинематографија.

Summary

Goran Miloradović

Faces in the dark. Social profile of the film censors in Yugoslavia from 1945-1955.

The article analyses personal structure of the film censorship commissions during socialist Yugoslavia's first decade. Analysing legal basis of film censorship, lists of members of censorship committees and material made by these commissions, the author tried to unveil the territorial origin, social position, nationality, intellectual importance and war veteran status of the members of the committees, as well as the interest of the regime for their selection. This analysis was important for change of contemporary state of mind about the film censorship in Yugoslavia, which is still diffuse and incoherent, often very close to anecdote and urban myth and does not represent a firm basis upon which scientific view of the past could be built and understood.

An average censor was a man in his forties, former partisan, veteran of 1941, most often of Serb nationality, with completed high school education and uncompleted faculties, high party or state official. In his restrictive measures, he was strongly supported by his war colleagues, several policemen and one army officer. Complete academic education was found mostly in those who did not take direct part in the war. According to the censorship lists and notes for plenary sessions of censorship committees it could be concluded that artists, led by a few film professionals had more liberal and softer approach to the films. Engagement in censorship committees and possibility to watch the latest foreign films were a certain "window to the world" and were to a certain degree a path to diplomatic offices, where many censors were engaged later. Membership in the committees never harmed anyone's carrier or social status. On the contrary, competence in the field of film was never praised in the censorship committees. Ideological correctness and political reliability, along with suitable war experience, were the main measure and proof of suitability for a censor.